

Николај Подчасов*

*Институт за светску економију и међународне односе
Руска академија наука
Москва, Русија*

БУГАРСКО-СРПСКИ ОДНОСИ ЗА ВРЕМЕ ВЛАДАВИНЕ СТРАНКЕ ГЕРБ (2009-2021)

Сажетак

Вреди напоменути да је велику улогу у изградњи бугарско-српског дијалога одиграо људски фактор, односно лични односи највиших државних званичника. Тако се у септембру 2020. године, током састанка са премијером Борисовим, председник Србије А. Вучић обратио присутнима на бугарском језику, констатовао да су се две земље зближиле више него икада и назвао Борисова „братором”. Шеф државе је више пута истакао велики допринос бугарског премијера развоју позитивних односа. Заиста, упркос његовој припадности западном либералном табору, саставна карактеристика Борисовљевог политичког стила била је потрага за компромисима, како у унутрашњим, тако и у спољним пословима. После оставке владе Борисова 2021. године, политичари који су је сменили су се определили за јасније слагање са евроатлантским курсом, што је отежало тражење заједничког става у односима са Београдом.

Кључне речи: Бугари, Срби, странка ГЕРБ, политика, геополитика.

* Научни сарадник

Бугарско-српски односи у 21. веку су се развијали прилично стабилно, мада споро и без приметних помака. На овој позадини, период 2010-их издваја се као време када су две суседне православне словенске земље са заједничком богатом и сложеном историјом нашле начин да интензивирају сарадњу у новим геополитичким условима. У овој деценији политички дијалог је достигао нови ниво, а практичан резултат је била реализација неколико великих инфраструктурних пројеката.

Разлози за ове промене делимично се виде и у партијско-политичкој ситуацији која се у то време развила у Бугарској. Током прве две деценије након распада социјалистичког блока, Софија је углавном следила прилично опрезну, конзервативну линију у својим односима са суседним земљама. За главни циљ своје спољне политике прогласила је учвршћивање статуса лојалног члана евроатлантске заједнице и продубљивање европских интеграција. Бугарска елита је обраћала пажњу на друге области, укључујући и Балкан, само у мери у којој је то допринело успостављању имиџа републике као дела колективног Запада. Као резултат тога, до средине 2010-их Бугарску политику у региону карактерисала је наглашена пасивност, а њени стратешки циљеви свели су се на формалну подршку кретању суседних држава ка придруживању ЕУ.

Формирање проактивне позиције Софије у односима са суседним земљама такође је отежано недостатком континуитета између смењујућих влада. Незадовољство становништва резултатима друштвено-економског развоја Бугарске изазвало је снажан набој протестних осећања, који се изражавао у честим и наглим променама у саставу владајућих кругова. Деведесетих година прошлог века политичка елита је била подељена на два супротстављена тabora, на челу са Бугарском социјалистичком партијом (БСП) и Савезом демократских снага (СДС).¹ У оквиру овог биполарног модела, незадовољство бирачког тела је било изражено у чињеници да се на свим изборима власт премештала са једног поларитета на други, при чему је разлика између победника и пораженог стално расла, одражавајући разочарење бирача у оба политичка покрета. Напетост између ривала приморала их је да се фокусирају на унутрашњу агенду, избегавајући промене у спољној политици колико је то могуће.

¹ Баева И. Узловые проблемы политической истории Болгарии в начале XXI в. // Очерки политической истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы. Конец XX — начало XXI в. / Отв. ред. К. В. Никифоров. М.; СПб.: Нестор-История, 2020. С. 14.

У 2000-им годинама борбу између два табора заменили су таласи популистичких партија.² Захтев за обновом у бугарском друштву допринео је наглом порасту популарности политичких пројеката које су водили бистри, харизматични лидери који су обећавали да ће напустити праксу претходне генерације елита и решити најтеже друштвене проблеме. Године 2001. на парламентарним изборима победио је Национални покрет „Симеон Други” (НДСВ), предвођен бившим царем Симеоном Сакс-Кобург-Готским. Године 2005. националистички „Напад” Волена Сидерова је постигао озбиљан успех. У 2009. години, странка Грађани за европски развој Бугарске (ГЕРБ), коју је створио градоначелник Софије Бојко Борисов, постала је власник највеће фракције у Народној скупштини. Политички играчи претходне деценије – БСП, СДС – остали су важни учесници у животу земље, али су изгубили монополски статус.³ Овако драстичне промене партијско-политичког пејзажа, комбиноване са специфичностима популистичких покрета, усмерених пре свега на задовољавање унутрашњеполитичких потреба становништва, онемогућавале су развој доследног курса у односима према другим балканским државама.

Услови за прелазак на активнију спољну политику појавили су се тек средином 2010-их. До тада се на власти у земљи успоставила партија ГЕРБ, која је успела да обезбеди подршку не само значајног дела бирача, већ и значајног дела економске, политичке и културне елите, а такође је успоставила стабилне везе са утицајним људима у САД и ЕУ. Јачање њених унутрашњих позиција омогућило јој је да обрати пажњу на питања спољне политике. Узимајући у обзир географски положај земље, као и односе које је руководство ГЕРБ-а успоставило са суседним државама, Софија почиње да претендује на улогу посредника између Брисела и других регионалних играча.⁴

Циљ повећања ауторитета Бугарске на Балкану најјасније се показао 2018. године, када је земља истовремено била домаћин неколико великих међународних форума. У Варни је 26. марта 2018. године, на позадини затегнутих односа Анкаре и Брисела

² Смилев Д. Парламентские выборы 2009 года в Болгарии: популизм и европеизация? // Сравнительное конституционное обозрение. М., 2009. № 6 (73). С. 18-22.

³ Подчасов Н.А. Десять лет у власти в Болгарии: опыт внутриполитического лавирования партии ГЕРБ // Проблемы национальной стратегии. 2021. № 4 (67). С. 73-74.

⁴ Подчасов Н.А. Особенности внешней политики Болгарии в период правления партии ГЕРБ (2009–2021 гг.) // Проблемы национальной стратегии. 2022. № 4 (73). С. 270.

због последица миграционе кризе, одржан самит „ЕУ-Турска”.⁵ У оквиру председавања Софије Саветом ЕУ, 16. маја 2018. године у Бугарској је одржан први самит „ЕУ-Западни Балкан” од 2003. године.⁶ У главном граду Бугарске 6-7. јула 2018. године одржан је и наредни самит формата „16+1” уз учешће шеснаест европских земаља (Бугарска, Хрватска, Чешка, Естонија, Мађарска, Летонија, Литванија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија и Северна Македонија) и Кина.⁷ Тако је до средине 2018. постала очигледна тврдња ГЕРБ-а да трансформише Софију у „мост” између интереса различитих играча на Балкану.

У међувремену, први кораци у том правцу учињени су још раније, када је Борисов остварио оживљавање формата „Балканске четворке”. Идеја о стварању формата за редовне самите балканских земаља први пут се појавила 2015. године на иницијативу румунског премијера Виктора Понте. Дана 24. априла 2015. године у Крајови су се окупили представници Румуније, Бугарске и Србије, дајући форуму незванични назив „Крајова група”.⁸ Други састанак је одржан исте године 16. јуна. Међутим, тада су активности формата престале због заоштравања унутрашњих политичких контрадикција у Румунији и Понтине оставке.

Од 2017. године Борисов енергично ради на поновном покретању балканског самита. Већ 3. октобра 2017. године у Варни се одржава први састанак обновљене „Балканске групе” на коју је, поред Бугарске, Србије и Румуније, позвана и Грчка. Учесници су се 9. децембра 2017. окупили у Београду, 24. априла 2018. у Букурешту и 4. јула 2018. у Солуну. Затим су се десила још четири слична догађаја (2. новембра 2018. у Варни, 22. децембра 2018. у Београду, 29. марта 2019. у Букурешту и 19. маја 2020. путем видео линка), када је председавање протекло у кругу између учесника, са изузетком

⁵ Итоги саммита ЕС-Турција в болгарској Варне. URL: <https://mk-turkey.ru/politics/2018/03/27/itogi-sammita-es-turciya.html?ysclid=lpkrfdu28676616703> (дата обраћања: 01.12.2023).

⁶ Историческа среща: Лидерите от ЕС и Западните Балкани се събраха в София (ОБЗОР). URL: <https://nova.bg/news/view/2018/05/16/216162/историческа-среща-лидерите-от-ес-и-западните-балкани-се-събраха-в-софия-обзор/> (дата обраћања: 01.12.2023).

⁷ Seventh 16+1 Summit takes place in Sofia. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2018/07/06/seventh-161-summit-takes-place-sofia/> (дата обраћања: 01.12.2023).

⁸ Бочев В. Балканската четворка: твърде късно или по-добре късно, отколкото никога? URL: <https://geopolitica.eu/2019/178-broy-5-2019/3070-balkanskata-chetvorka-tvarde-kasno-ili-po-dobre-kasno-otkolkoto-nikoga> (дата обраћања: 22.10.2023).

2020. године, када због пандемије COVID-19 форум није одржан у Грчкој, како се очекивало, већ у формату на даљину.⁹

И поред примамљивог поређења са Вишеградском групом, премијер Борисов је нагласио да циљ ових састанака није договарање заједничке политике. Према његовим речима, задатак самита је био отклањање инфраструктурних недостатака на Балкану.¹⁰ Тако је бугарски политичар скренуо пажњу да до 2017. године није било ни једног завршеног аутопута који би повезивао било које две од четири земље. Поред развоја друмског и железничког саобраћаја, учесници су такође настојали да створе мрежу гасовода који би могли да побољшају сигурност снабдевања енергијом.

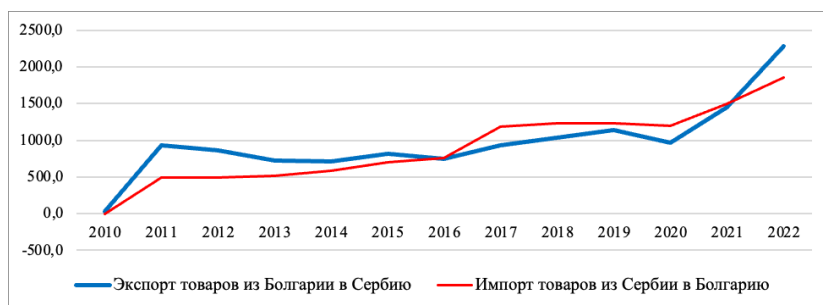
Други правац активности групе био је отклањање неравнотеже у европском интеграционом покрету држава чланица. Ако је Грчка била чланица ЕУ, шенгенске зоне и зоне евра, онда су Бугарска и Румунија и даље тражиле пријем у последња два удружења. Србија је, пак, била у процесу преговора о приступању ЕУ. Ове разлике, према мишљењу учесника самита, биле су препрека прогресивном развоју региона. Лидери четири државе планирали су да координирано траже пријем Бугарске и Румуније у Шенген и еврозону, као и да помогну у убрзавању европских интеграција Србије.¹¹

⁹ Види: Борисов след четиристранната среща във Варна: Не създаваме нова Вишеградска четворка. URL: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2017/10/03/3053233_borisov_sled_chetiristrannata_sreshta_vuv_varna_ne/ (дата обращения: 22.10.2023); Сърбия ще е домакин на четиристранна среща на върха с България, Гърция и Румъния. URL: https://velikotarnovo.utre.bg/2017/12/08/467442-surbia_shte_e_domakin_na_chetiristranna_sreshta_na_vurha_s_bulgaria_gurtsia_i_rumunia (дата обращения: 22.10.2023); Мигрантската криза и отношенията между балканските държави обсъдиха Бойко Борисов и Мирослав Церар. URL: <https://bnr.bg/horizont/post/100962490/premierat-borisov-shte-uchastva-v-sreshtata-na-varhanna-psue-v-slovenia> (дата обращения: 22.10.2023); Борисов на среща с колегите от Гърция, Румъния и Сърбия. <https://www.dnes.bg/politika/2018/07/04/borisov-na-sreshta-s-kolegite-ot-gyrciia-rumyniia-i-syrbiiia.381225> (дата обращения: 22.10.2023); Бойко Борисов е домакин на четиристранна среща в резиденция “Евксиноград”. URL: <https://bntnews.bg/bg/a/bojko-borisov-e-domakin-na-chetiristranna-sreshcha-v-rezidentsiya-evksinograd> (дата обращения: 22.10.2023); Борисов вечеря с Вучич и Ципрас. URL: https://clubz.bg/77510-borisov-vecherq_s_vuchich_i_cipras?page=0%2C1 (дата обращения: 22.10.2023); Борисов в Букурещ за седмата среща на лидерите на България, Румъния, Сърбия и Гърция. URL: <https://bnr.bg/horizont/post/101099717/borisov-shte-uchastva-v-sedmata-sreshta-na-liderite-na-balgariia-rumania-sarbia-i-garcia> (дата обращения: 22.10.2023); Започна срещата между България, Гърция, Румъния и Сърбия. URL: <https://tribune.bg/bg/politika/zapochna-sreshtata-mezhdubalgariya-gartsiya-rumaniya-i-sarbiya/> (дата обращения: 22.10.2023).

¹⁰ Борисов след четиристранната среща във Варна: Не създаваме нова Вишеградска четворка. URL: https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2017/10/03/3053233_borisov_sled_chetiristrannata_sreshta_vuv_varna_ne/ (дата обращения: 01.12.2023).

¹¹ Бочев В. Балканската четворка: твърде късно или по-добре късно, отколкото никога? URL: <https://geopolitica.eu/2019/178-broy-5-2019/3070-balkanskata-chetvorka-tvarde-kasno-ili-podobre-kasno-otkolkoto-nikoga> (дата обращения: 22.10.2023).

Интензивирање спољне политике Софије у региону доприне-ло је јачању билатералних веза са Београдом. Трговински промет између две земље је приметно повећан (види Графикон 1). У оквиру програма изградње „Вертикалног гасног коридора” (система вертикалних гасовода дуж осе север-југ са могућношћу двосмерног пумпања гаса), пројекат интерконектора „Нови Искар-Ниш” (Interconnector Bulgaria–Serbia, IBS) је убрзан. Меморандум о узајамном разумевању између две државе потписан је још 2005. године. Међутим, припремна фаза рада текла је изузетно споро. Тек 2012. године закључен је уговор о изградњи, али је реализација поново закаснила.¹²

Графикон 1. Динамика трговинског промета између Бугарске и Србије (2010–2022), милион лева.

Извор: Национални институт за статистику (Бугарска)¹³

Стремљење Борисова да заузме нишу као регионални лидер у области интеракције између балканских држава и ЕУ приморала је бугарске власти да посвете већу пажњу развоју инфраструктурних пројеката. Године 2016. завршена је изградња сличног гасовода са Румунијом (Русе-Ђурђу).¹⁴ Рад на интерконекторима са Грчком и Србијом је убрзан (видети Слику 1). Међутим, Борисов није стигао да их заврши пре истека мандата: због тога је веза са Грчком

¹² Започва строежт на газопровод между България и Сърбия. URL: <https://btvnovinite.bg/bulgaria/zapochva-stroezhat-na-gazoprovod-mezhdu-balgariya-i-sarbiya.html> (дата обрачења: 22.10.2023).

¹³ Trade in goods of Bulgaria with EU in 2022 (preliminary data). NSI. 13.03.2023. URL: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/FTS_Intrastat_2022-12_en_TN793AE.pdf (дата обрачења: 20.09.2023).

¹⁴ България вече има първи газав интерконектор. URL: <https://www.economic.bg/bg/news/7/balgariya-veche-ima-parviya-gazov-interkonektor.html> (дата обрачења: 08.05.2023).

пуштена у рад 1. октобра 2022. године¹⁵, а отварање гасовода „Нови Искар-Ниш“ је одложено до краја 2023. године.¹⁶

Слика 1. Интерконектор гасовода између Бугарске и Румуније, Грчке и Србије.

Извор: Mediapool¹⁷.

Дужина гасовода је на крају износила око 170 км, од чега је 62 пролазило преко територије Бугарске, а 108 кроз територију Србије. Капацитет протока достигао је 1,8 милијарди кубних метара годишње. Обезбеђена је могућност снабдевања гасом у два правца. Његова изградња, која је убрзана 2010-тих и завршена почетком

¹⁵ Интерконекторът с Гърция вече работи. Газът поевтиня с 34%. URL: https://www.capital.bg/biznes/energetika/2022/09/28/4396041_sled_vtoroto_otkrivane_na_interkonektora_s_gurciiia_gaz/ (дата обращения: 08.05.2023).

¹⁶ Интерконекторът между България Сърбия ще бъде открит през ноември. URL: <https://www.dnes.bg/world/2023/10/31/interkonektoryt-mejdu-bylgariia-syrbiia-shte-byde-otkrit-prez-noemvri.587759>

¹⁷ Борисов иска България да стане основен газов транзитѝор за Европа. URL: <https://www.mediapool.bg/borisov-iska-bulgaria-da-stane-osnoven-gazov-tranzityor-za-evropa-news243819.html> (дата обращения: 02.12.2023).

наредне деценије, омогућила је обема земљама да ојачају своју енергетску безбедност док остварују профит од транзита.¹⁸

Други велики пројекат који је утицао на односе Бугарске са Србијом био је наставак другог крака гасовода „Турски ток“, чији се бугарски део звао „Балкански ток“. Идеја о овом инфраструктурном објекту појавила се након што је Русија у децембру 2014. године, због контрадикторности односа са ЕУ, одлучила да одстане од изградње „Јужног тока“. У пролеће и лето 2018. бугарски председник Румен Радев и премијер Борисов посетили су Руску Федерацију, током које је бугарска страна иницирала стварање алтернативне руте за испоруку руског гаса у Европу. У том циљу, „Турски ток“ је требало да добије наставак који би пролазио кроз територију Бугарске и даље ка Србији и Мађарској.¹⁹

Пројекат је реализован у три фазе. Први од њих (Малкочлар-Странца, 11 км) завршен је у октобру 2019. године. Њиме је омогућено снабдевање руским гасом Бугарске, као и (претходном трасом Трансбалканског гасовода) Грчке и Северне Македоније, почевши од јануара 2020. године. Друга етапа (Полски Сеновец-Зајечар, 308 км) завршена је у децембру 2020. године²⁰: омогућила је пребацивање око 4 милијарде кубних метара годишње до границе са Србијом, што омогућава да се подмире потребе ове земље за плавим горивом.²¹ Планирано је да трећа фаза (Провадија-Полски Сеновец, 166 км) буде завршена до априла 2021. године, након чега је капацитет гасовода требало да се повећа на 12,7 милијарди кубних метара годишње – на основу снабдевања у Мађарској (види Слику 2).

¹⁸ Интерконекторът между България и Сърбия – готов до края на октомври. URL: <https://btvnovinite.bg/bulgaria/interkonektorat-mezhdu-balgarija-i-sarbiya-gotov-do-kraja-na-oktomvri.html> (дата обращения: 22.10.2023).

¹⁹ Подчасов Н.А. Развитие российско-болгарских отношений с 2001 по 2018 г. на примере опыта совместных энергетических проектов // Проблемы национальной стратегии. 2019. № 5 (56). С. 61.

²⁰ Сърбия вече получи първите количества газ по “Балкански поток”. URL: <https://www.investor.bg/a/334-evropa/318993-sarbiya-veche-poluchi-parvite-kolichestva-gaz-po-balkanski-potok> (дата обращения: 08.05.2023).

²¹ «Балканский поток» придет в Сербию к лету. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4134199> (дата обращения: 08.05.2023).

Слика 2. Гасовод Балкански ток

Извор: Епицентър²².

У марту 2020. године премијер Бугарске Бојко Борисов најавио је да ће две нове компресорске станице (Расово и Нова Провадија) повећати максималан обим снабдевања са 12,7 на 20 милијарди кубних метара годишње. Ово је, пак, требало да пружи Софији прилику да користи „Балкански ток“ за транспорт „не само руског гаса“ у централну Европу, већ и других снабдевача.²³ Тренутно је капацитет гасовода проширен на 16 милијарди кубних метара годишње, што је омогућило да се преко територије Србије обезбеди извоз у Мађарску.²⁴

²² Как “Турски поток” стана “Балкански” с благословијата на Путин. URL: <https://epicenter.bg/article/Как--quot-Turski-potok--stana--quot-Balkanski-quot--/193022/4/0> (дата обрашенија: 02.12.2023).

²³ Вероятно, речј такође идѣт о транспортироваке СПГ из терминалов Гречији. См.: Изходнијат капацитет на Балкански поток ще бѣде увеличен. URL: <https://www.mediapool.bg/izhodniyat-kapacitet-na-balkanski-potok-shte-bade-uvelichen-news304272.html> (дата обрашенија: 08.05.2023).

²⁴ “Балкански поток” реализира 262 млн. лева печалба през 2022 г. URL: <https://www.investor.bg/a/518-energetika/374245-balkanski-potok-realizira-262-mln-leva-pechalba-prez-2022-g> (дата обрашенија: 08.05.2023).

Трансформација Бугарске у транзитну земљу за гас који се из Русије испоручује Србији требало је да зближи две балканске земље и учини их зависнијом једну од друге. Нажалост, ближа сарадња у области снабдевања енергентима учинила је очигледнијим противречност у геополитичком курсу две земље, што је посебно дошло до изражаја у наредном периоду, након оставке владе Борисова. Народна скупштина Бугарске увела је 13. октобра 2023. додатни порез од 20 лева (око 10 евра) за мегават по часу за транзит руског гаса кроз земљу. Сврха ове мере, према кабинету Денкова-Габријел, била је смањење конкурентности енергетских ресурса из Русије. Бугарски премијер је објаснио да Софија рачуна „не на повећање цена у Србији и Мађарској, већ на смањење профита Гаспрома”, што ће, према његовим речима, омогућити „смањење средстава која иду у руски државни буџет за вођење рата”.²⁵

Руководство Србије је негативно оценило деловање суседне државе. Председник Вучић је истакао да ће увођење додатног пореза од стране Бугарске довести до „наглог поскупљења гаса за још 100 евра за 1000 кубних метара”. Ово је застрашујући раст”.²⁶ Србија и Мађарска су 17. октобра 2023. године припремиле заједничку изјаву у којој су одлуку Софије назвали „непријатељским коракком” који угрожава безбедност снабдевања енергијом две земље.²⁷

Трећи вишегодишњи билатерални пројекат била је изградња аутопута „Европа”, који је требало да повеже главни град Бугарске са градом Нишом. Ова траса је била део Паневропског транспортног коридора 10. Како наводе бугарски медији, то је најкраћа рута која повезује западну Европу са Блиским и Средњим истоком.²⁸

Радови на изградњи пута почели су 2011. године. Српска деоница је завршена у септембру 2020. Њена дужина је била 86,9 км, укључујући 87 мостова, 5 тунела укупне дужине 2,6 км. Вредност пројекта процењена је на 476 милиона евра. У финансирању су учествовале Европска инвестициона банка, Европска банка за обнову

²⁵ Hungary Calls Bulgaria Levy on Russia Gas Transit ‘Hostile Step’. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-10-17/hungary-calls-bulgaria-levy-on-russia-gas-transit-hostile-step-lnuhxqok?srnd=premium-europe&sref=Y0jVLcFo> (дата обрашенија: 24.10.2023).

²⁶ Србија и Унгарија възрптаха срещу българските такси за газ. URL: <https://www.segabg.com/hot/category-economy/surbiya-i-ungariya-vuzroptaha-sreshtu-bulgarskite-taksi-za-gaz> (дата обрашенија: 24.10.2023).

²⁷ Президент Болгарии раскритиковал кабмин за повышение стоимости транзита газа РФ. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/19054199> (дата обрашенија: 24.10.2023).

²⁸ „Азия е по-близо до Европа”: Пуснаха АМ „Европа” между Калотина и Драгоман (ВИДЕО). URL: <https://btvnovinite.bg/bulgaria/azija-e-po-blizo-do-evropa-pusnaha-am-evropa-mezhdu-kalotina-i-dragoman-video.html#> (дата обрашенија: 22.10.2023).

и развој и Светска банка. На церемонији отварања сајта, премијер Борисов је саопштио да је „Берлински зид између Бугарске и бивше Југославије пао. Србија од данас има луку Варна, луку Бургас и нема ни једног семафора до центра Истанбула.”²⁹

У међувремену, бугарска деоница аутопута „Европа”, која је дуга само 52 км, градила се много спорије. Следећа етапа (Калотина – Драгоман, 14,5 км) завршена је у октобру 2023. године, а завршетак трасе се очекује тек до краја 2024. Софија наводи чињеницу да се изградња успорила као резултат унутрашње политичке нестабилности, као и догађаја у вези са пандемијом COVID-19.³⁰

Да сумирамо, може се приметити да је период активних бугарско-српских односа у 2010-им имао прилично ограничене резултате. Политички дијалог је интензивирао, а реализација билатералних и мултилатералних инфраструктурних пројеката убрзана. Изграђен је „Балкански ток” којим је руски гас почео да тече из Турске преко територије Бугарске у Србију. Изградња гасовода „Нови Искар-Ниш” (ИБС) и аутопута „Европа” напредовала је, али су оба пројекта завршена тек 2020-их, након што је ГЕРБ изгубио статус владајуће странке.

Вреди напоменути да је велику улогу у изградњи бугарско-српског дијалога одиграо људски фактор, односно лични односи највиших државних званичника. Тако се у септембру 2020. године, током састанка са премијером Борисовим, председник Србије А. Вучић обратио присутнима на бугарском језику, констатовао да су се две земље зближиле више него икада и назвао Борисова „братом”.³¹ Шеф државе је више пута истакао велики допринос бугарског премијера развоју позитивних односа. Заиста, упркос његовој припадности западном либералном табору, саставна карактеристика Борисовљевог политичког стила била је потрага за компромисима, како у унутрашњим, тако и у спољним пословима. После оставке владе Борисова 2021. године, политичари који су је сменили су се определили за јасније слагање са евроатлантским курсом, што је отежало тражење заједничког става у односима са Београдом.

²⁹ Борисов кџм Вучич: Падна Берлинската стена между България и бивша Югославия. URL: https://glasove.com/public_html/istoriqta-na-l-snimka/borisov-kym-vuchich-berlinskata-stena-mezhdu-byulgariya-i-bivsha-yugoslaviya-dnes-padna (дата обрашения: 22.10.2023).

³⁰ Пуснаха за движение нов участџк от магистрала “Европа”, но без акт 16. URL: <https://darik.bg/pusnaha-za-dvizenie-nov-uchastak-ot-magistrala-evropa-no-bez-akt-16> (дата обрашения: 22.10.2023).

³¹ Борисов кџм Вучич: Падна Берлинската стена между България и бивша Югославия. URL: https://glasove.com/public_html/istoriqta-na-l-snimka/borisov-kym-vuchich-berlinskata-stena-mezhdu-byulgariya-i-bivsha-yugoslaviya-dnes-padna (дата обрашения: 24.10.2023).

ЛИТЕРАТУРА

1. Баева И. Узловые проблемы политической истории Болгарии в начале XXI в. // Очерки политической истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы. Конец XX — начало XXI в. / Отв. ред. К. В. Никифоров. М.; СПб.: Нестор-История, 2020.
2. Борисов към Вучич: Падна Берлинската стена между България и бивша Югославия. URL: https://glasove.com/public_html/istoriqta-na-1-snimka/borisov-kym-vuchich-berlinskata-stena-mezhdu-byulgariya-i-bivsha-yugoslaviya-dnes-padna (дата обращения: 22.10.2023).
3. Бочев В. Балканската четворка: твърде късно или по-добре късно, отколкото никога? URL: <https://geopolitica.eu/2019/178-broy-5-2019/3070-balkanskata-chetvorka-tvarde-kasno-ili-po-dobre-kasno-otkolkoto-nikoga> (дата обращения: 22.10.2023).
4. Историческа среща: Лидерите от ЕС и Западните Балкани се събраха в София (ОБЗОР). URL: <https://nova.bg/news/view/2018/05/16/216162/историческа-среща-лидерите-от-ес-и-западните-балкани-се-събраха-в-софия-обзор/> (дата обращения: 01.12.2023).
5. Итоги саммита ЕС-Турция в българской Варне. URL: <https://mk-turkey.ru/politics/2018/03/27/itogi-sammita-es-turciya.html?ysclid=lplkrfdu28676616703> (дата обращения: 01.12.2023).
6. Подчасов Н.А. Десять лет у власти в Болгарии: опыт внутриполитического лавирования партии ГЕРБ // Проблемы национальной стратегии. 2021. № 4 (67). С. 72-97.
7. Подчасов Н.А. Особенности внешней политики Болгарии в период правления партии ГЕРБ (2009–2021 гг.) // Проблемы национальной стратегии. 2022. № 4 (73). С. 256-282.
8. Подчасов Н.А. Развитие российско-болгарских отношений с 2001 по 2018 г. на примере опыта совместных энергетических проектов // Проблемы национальной стратегии. 2019. № 5 (56). С. 54-67.
9. Смилов Д. Парламентские выборы 2009 года в Болгарии: популизм и европеизация? // Сравнительное конституционное обозрение. М., 2009. № 6 (73). С. 16-26.
10. Seventh 16+1 Summit takes place in Sofia. URL: <https://european-westernbalkans.com/2018/07/06/seventh-161-summit-takes-place-sofia/> (дата обращения: 01.12.2023).

Подчасов Николај

Институт мировой экономики и международных отношений
Российская академия наук
Москва, Российская Федерация

**БОЛГАРО-СЕРБСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В ПЕРИОД
ПРАВЛЕНИЯ ПАРТИИ ГЕРБ (2009-2021 ГГ.)**

Резюме: *Стоит отметить, что большую роль в построении болгаро-сербского диалога сыграл человеческий фактор, то есть личные отношения высших государственных чиновников. Так, в сентябре 2020 года во время встречи с премьер-министром Борисовым президент Сербии А. Вучич обратился к собравшимся на болгарском языке, заявил, что две страны стали ближе, чем когда-либо, и назвал Борисова «братом». Глава государства неоднократно подчеркивал большой вклад премьер-министра Болгарии в развитие позитивных отношений. Действительно, несмотря на принадлежность к западному либеральному лагерю, неотъемлемой чертой политического стиля Борисова был поиск компромиссов как во внутренних, так и во внешних делах. После отставки правительства Борисова в 2021 году пришедшие ему на смену политики сделали выбор в пользу более четкого согласия с евроатлантическим курсом, что затруднило поиск общей позиции в отношениях с Белградом.*

Ключевые слова: *Болгары, сербы, партия Гербов, политика, геополитика.*